

7Н/1 204415
(1038)

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

Н. У. Чайка

**ТЫПАЛОГІЯ ЭЛІПСІСА
У СІНТАКСІЧНАЙ СІСТЭМЕ
БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ**

Манаграфія

Мінск
2012

Нацыянальная
бібліятэка
Беларусі

ЗМЕСТ

Дадатак А. Кампаненты семантычнай структуры канструкцый з эліпсісам дзеяслова.....	3
Дадатак Б. Прадуктыўнасць мадэлей канструкцый з эліпсісам дзеяслова	9
Б.1. Дынамічна-лакатыўны тып.....	10
Б.2. Экзістэнцыяльна-лакатыўны тып.....	22
Б.3. Акцыянальныя тыпы	26
Б.4. Лакатыўна-пацыентыўны тып.....	37
Б.5. Акцыянальна-дэлібератыўны тып.....	41
Б.6. Статальны тып.....	45
Б.7. Экзістэнцыяльна-тэмпаральны тып	47
Б.8. Рэляцыйны тып	49
Дадатак В. Частотнасць структурных тыпаў канструкцый з эліпсісам дзеяслова	51
В.1. Поліпрэдыкатыўны тып.....	52
В.2. Звышфразавы тып: самастойныя сінтаксічныя адзінкі ў структуры звышфразовага адзінства	63
В.3. Звышфразавы тып: эліптычныя і парцэляваныя канструкцыі ў структуры звышфразовага адзінства.....	76
В.4. Ускладнена-паратаксічны тып	84
В.5. Ускладнена-паўпрэдыкатыўны тып	89
<i>В.5.1. Эліптычныя канструкцыі з адасобленымі азначэннямі.....</i>	<i>89</i>
<i>В.5.2. Эліптычныя канструкцыі з адасобленымі акалічнасцямі</i>	<i>91</i>
В.6. Ускладнена-парэўнальны тып.....	94
В.7. Ускладнена-далучальны тып.....	96
В.8. Ускладнена-паратаксічны тып	98
<i>В.8.1. Ускладнена-інтрадуктыўны тып (з устаўнымі канструкцыямі)</i>	<i>98</i>
<i>В.8.2. Ускладнена-інтрадуктыўны тып (са звароткамі).....</i>	<i>101</i>
Дадатак Г. Кампенсаторныя семантычныя кампаненты ў канструкцыях з эліпсісам дзеяслова	103
Г.1. Дынамічна-лакатыўны тып.....	104
Г.2. Акцыянальныя тыпы	110
Г.3. Лакатыўна-пацыентыўны тып.....	120
Г.4. Акцыянальна-дэлібератыўны тып.....	122
Г.5. Экзістэнцыяльна-лакатыўны тып.....	125
Г.6. Статальны тып.....	128
Г.7. Экзістэнцыяльна-тэмпаральны тып	130
Г.8. Рэляцыйны тып	132

Дадатак Д. Функцыянаванне канструкцый з эліпсісам дзеяслова	134
Д.1. Выражэнне прэдыкатыўных катэгорый у канструкцыях з эліпсісам дзеяслова	135
<i>Д.1.1. Выражэнне катэгорыі тэмпаральнасці</i>	<i>135</i>
<i>Д.1.2. Выражэнне катэгорыі мадальнасці</i>	<i>142</i>
<i>Д.1.3. Выражэнне катэгорыі персанальнасці</i>	<i>149</i>
Д.2. Канструкцыйная поліфункцыянальнасць сінтаксем у парадыгме структурна-сінтаксічных мадыфікацый.....	155
<i>Д.2.1. Канструкцыйна-трансфармацыйныя фактары поліфункцыянальнасці сінтаксем</i>	<i>155</i>
<i>Д.2.2. Канструкцыйна-катэгарыяльныя фактары поліфункцыянальнасці сінтаксем</i>	<i>166</i>
<i>Д.2.3. Логіка-семантычныя фактары поліфункцыянальнасці сінтаксем..</i>	<i>174</i>
Дадатак Е. Акт аб укараненні.....	177

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

В.4. УСКЛАДНЕНА-ПАРАТАКСІЧНИ ТЫП

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Характарыстыка структурнага кампанента	Сінтак- січная сувязь	Сінтаксіч- ныя адносі- ны	Сродкі сінтаксіч- най сувязі	Агульная колькасць	Працэнт- ныя суадно- сіны	Прыклады
Аднародны выказ- нік (двухчленны рад)	З'яднан- не	Паслядоўнас- ці	Злучнік <i>і</i>	27	13 %	<i>Аўпакатчык падыходзіць і – чаргой угару, па голі (В. Быкаў)</i>
			Злучнік <i>ды</i>	23	11 %	<i>Прывяжы каня пакуль – ды ў хату (І. Мележ)</i>
Аднародныя вы- казнікі (шматчлен- ны рад)	З'яднан- не	Паслядоўнас- ці	Злучнік <i>і</i>	28	13 %	<i>Мне ён пра гэта не сказаў нічога, у першы выхад- ны ўзяў у Сяльцы фурманку, вучня таго пера- ростка, што пілаваў з ім дрэва, і зноў – у Княжа- ва (В. Быкаў)</i>
Аднародны выказ- нік (двухчленны рад)	З'яднан- не	Адначасовас- ці	Злучнік <i>і</i>	7	3 %	<i>Васіль Пятровіч адчуў, што яго ахапіла нейкая нечаканая радасць. Ён выйшаў з хаты, прайшоўся за грады. Спыніўся. Пасля ён доўга на раку за вёс- кай і не мог адарвацца (Л. Левановіч)</i>
Аднародны выказ- нік (двухчленны рад)	З'яднан- не	Прычынна- выніковыя	Злучнік <i>і</i>	9	4 %	<i>Іван Пятровіч Сяднёў вельмі любіў дзяцей і мена- віта таму трыццаць гадоў – школьным настаў- нікам («Настаўніцкая газета»)</i>
Эліпсіс аднарод- ных выказні- каў з блізкім зна- чэннем (двухчлен- ны рад)	З'яднан- не	Паслядоўнас- ці	Злучнік <i>і</i>	22	11 %	<i>Я... праз слухавое акно і па даху – на гарод (В. Быкаў)</i>

Характарыстыка структурнага кампанента	Сінтак- січная сувязь	Сінтаксіч- ныя адносі- ны	Сродкі сінтаксіч- най сувязі	Агульная колькасць	Працэнт- ныя суадно- сіны	Прыклады
Аднародны выказ- нік (толькі двух- членны рад)	Раз'яд- нанне	Неадпавед- насці	Злучнік <i>аднак (але)</i>	8	4 %	<i>Мікола доўга – у начную цемру, аднак нічога не заўважыў (І. Чыгрынаў)</i>
Эліпсіс аднародна- га выказніка (толь- кі двухчленны рад)	Раз'яд- нанне	Неадпавед- насці	Злучнік <i>хоць</i>	5	2 %	<i>Мы ж, на жаль, гісторыю нашага беларускага балета амаль не ведаем, хоць у тэатр – часта (ЛіМ)</i>
Эліпсіс аднародна- га далучальнага выказніка (двух- членны рад)	Далу- чальная	Адначасова- сці	Злучнік <i>і</i>	9	4 %	<i>Міхал сам з сабою ўголас і гэтага не прыкмя- чаў (І. Канановіч)</i>
Эліпсіс аднародна- га далучальнага выказніка	Далу- чальная	Паслядоўнас- ці	Злучнік <i>ды</i>	10	4 %	<i>– От, каб сабраць усіх так – ды на балота (І. Мележ)</i>
		Прычына- выніковыя	Злучнік <i>і таму</i>	11	5 %	<i>Старшыня Васняцоў ішкадаваў старую жанчыну і толькі таму пра сына – нічога («Звязда»)</i>
Эліпсіс далучаль- нага выказніка (шматчленны рад)	Далу- чальная	Далучальна- супраціўныя з адценнем мэты	Злучнік <i>але</i>	5	2 %	<i>Марына была злосная і ўсё ж прывіталася і на- ват загаварыла з жанчынамі, але ўсё гэта толькі для прыліку (Г. Далідовіч)</i>

Характарыстыка структурнага кампанента	Сінтак- січная сувязь	Сінтаксіч- ныя адносі- ны	Сродкі сінтаксіч- най сувязі	Агульная колькасць	Працэнт- ныя суадно- сіны	Прыклады
		Далучаль- ныя з адцен- нем выніко- васці	Функцыя- нальны аналаг злучніка + пабочнае слова <i>сло- вам</i>	7	3 %	<i>Мітрафан склаў сена, акуратна падгроб каля стажкоў, закінуў наверх вілы, – словам, мог ужо і дадому (П. Пестрак)</i>
Эліпісіс аднарод- ных выказні- каў (далучальнага і далучаемага з то- есным лексічным значэннем)	Далу- чальная	Далучаль- ныя з адцен- нем сумес- насці	Спалучэн- не <i>а разам з тым</i>	12	6 %	<i>Іван хацеў заехаць у млын, а разам з тым і ў кра- му (М. Капыловіч)</i>
		Паясняльна- ўдакладняль- ныя	Злучніка- вае слова <i>прычым</i>	9	4 %	<i>Стары Мацей увесь час – пра вайну, прычым ад- но і тое ж – некалькі разоў («Савецкая вёска»)</i>
Эліпісіс усіх адна- родных выказнікаў	З’яднан- не	Паслядоў- насці	Злучнік <i>і</i>	12	6 %	<i>Тады Мароз за шапку, за кажуюшак, за сваю палку і гародамі – у лясок на выгане (В. Быкаў)</i>

Заканчэнне табліцы

Характарыстыка структурнага кампанента	Сінтак- січная сувязь	Сінтаксіч- ныя адносі- ны	Сродкі сінтаксіч- най сувязі	Агульная колькасць	Працэнт- ныя суадно- сіны	Прыклады
Аднародны функцыянальны аналаг выказніка (аддзеяслоўны выклічнік) і эліпсаваны выказнік	З'яднан- не	Паслядоў- насці	Злучнік <i>і</i>	11	5 %	<i>А коштаць круць! – і шывкім крокам назад – у мо- рац, у шыню (Н. Гілевiч)</i>
Усяго				215	100 %	